

The background features several thick, horizontal orange brushstrokes of varying lengths and positions. Scattered across the white background are numerous circular shapes in shades of blue and teal, some with a watercolor-like texture and others appearing as solid colors. The overall composition is dynamic and artistic.

LES FLORETES DE QUATRE GRANS SANTS: ANTONI ABAT, MARTÍ, BENET, FRANCESC

BERNABÉ DALMAU

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

203

BERNABÉ DALMAU

**LES FLORETES DE QUATRE
GRANS SANTS: ANTONI ABAT,
MARTÍ, BENET, FRANCESC**

Publicacions de l'Abadia de Montserrat
2023

Primera edició, maig de 2023
© Bernabé Dalmau, 2023
La propietat d'aquesta edició és de
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Ausiàs Marc, 92-98 – 08013 Barcelona
ISBN: 978-84-9191-268-2
Dipòsit legal: B. 5243-2023
Imprès a Gráficas Rey

Disseny de la coberta: Jordi Avià

ÍNDEX

Introducció	5
Sant Atanasi d'Alexandria. <i>Vida de sant Antoni</i>	9
Sulpici Sever. <i>Vida de sant Martí</i>	71
Sant Gregori el Gran. <i>Vida de sant Benet</i>	117
<i>Les Floretes de sant Francesc</i>	169

INTRODUCCIÓ

«Sigueu sants, perquè jo soc sant.» Des d'aquesta afirmació del llibre del Levític (11,45) la història de la salvació i els llibres que ens la relaten i la mediten van plens del mot misteriós que transmet l'essència de Déu. La santedat és allò que apropa més l'home a l'Inaccessible i, alhora, el que el fa més semblant a Ell.

La persona humana no obté la santedat per ella mateixa. Per bé que Déu s'apropa a l'home de moltes maneres i en diverses ocasions, la resposta d'aquest és cabdal. Altrament les obres meritòries queden en el no-res si no hi ha diàleg, i acaben perdent valor.

Déu és sant, «l'únic sant». I forma part d'aquesta santedat el fet de la crida adreçada a l'home a apropar-se-li. Aquest és el missatge que envolta l'Evangeli, perquè l'encarnació de Jesucrist és el gest màxim d'aproximació de Déu. «Què n'hauríem tret d'haver nascut, si no hi hagués redempció?» canta l'Església la nit de Pasqua.

La santedat merescuda per la redempció forma el canemàs de la vida cristiana. Els textos del Nou Testament no tenen escrúpol d'anomenar «sants» els creients, perquè formen part del poble sant. I no ho fan per simple constatació, sinó també com a proposta. En últim terme, santedat i vida cristiana s'identifiquen.

Als nostres dies, el Concili Vaticà II va dedicar pàgines a la crida universal a la santedat (Lumen gentium, 39-42). Són pàgines que difícilment envelliran, perquè van a l'essencial del que és la identitat del creient. En descriu les múltiples formes amb les quals valora tota mena de carismes dintre l'Església, des dels que estan vinculats a sagraments específics fins als que

l'Esperit Sant suscita en les diverses condicions de vida. A més de la descripció, també narra els camins per a arribar-hi, sempre sobre el fonament que en proporciona l'Escriptura. Rere el Concili, molt s'ha escrit sobre el tema.

Però per damunt de la doctrina, els exemples dels qui formen el poble de Déu parlen més que els raonaments, sempre en la línia de la magistral afirmació de sant Pau VI: «l'home contemporani escolta més de grat els testimonis que els mestres o, si escolta els mestres, és perquè són testimonis» (Evangelii nuntiandi, 41).

Això el cristianisme ho ha entès des dels orígens. No tenen altra finalitat les vides de sants, començant per les Actes dels màrtirs, la primera de les quals la constitueixen les quatre narracions evangèliques de la passió de nostre Senyor Jesucrist. Posteriorment han impactat en el poble de Déu els biògrafs que, seguint la tradició de la literatura universal, han presentat la semblança del seu personatge fins a fer-ne un heroi.

És innegable que qui té biògraf és perquè en alguna cosa deu haver destacat. La tendència dels biògrafs és convertir la persona en un personatge. I això ja ho respecta tothom. La gràcia és que el biògraf tingui habilitat per a presentar el seu admirat, cosa que depèn molt sovint de la recepció que el públic lector en fa.

Aterrant ja al camp cristià, ultra les esmentades pàgines evangèliques i les semblances que els Fets dels apòstols ens donen, trobem en l'antigor cristiana i sobretot a l'edat mitjana la tendència a ressaltar els prodigis, fins al punt de teixir biografies a base de donar-nos un enfilall de miracles. A l'home modern, això a vegades el molesta, perquè l'afany de veracitat li fa repugnar l'exageració. Però ha d'evitar pensar que l'hagiògraf és necessàriament un crèdul, un ingenu que vol encomanar als altres la pròpia limitació. En realitat, l'hagiògraf sovint és més llest del que aparenta, i no pretén altra cosa que presentar-nos doctrina a través de l'anècdota.

Al capdavall, l'escriptor no ha tingut altre objectiu que donar a conèixer el personatge, perquè l'ha considerat digne d'edificació per al poble cristià. Ho ha fet, amb finalitat catequètica,

instructiva, valent-se dels mitjans que gairebé fins als nostres dies han perdurat: exalçant les virtuts, subratllant els fets admirables, desitjant que el personatge esdevingui un model per a molts.

Entre aquests personatges, ben vius encara en la pietat cristiana, n'hem triat quatre, que han donat lloc a llegendes i sobretot a devoció popular. Estàriem temptats de creure que la popularitat els ve d'haver tingut un bon padrí, en aquest cas un hàbil biògraf. És veritat que ens han arribat escrits autèntics d'aquests sants populars, i generalment ens en donen una imatge no sols més realista, sinó més cristianament assenyada. Però no hi fa res: el poble és el poble i, generalment, amant de les tradicions. I amb els sants no s'hi pot jugar a base de menysprear-los: cal saber fer-nos-en una imatge completa a partir de les fonts i del perquè han tingut biògraf destacat i el poble els ha acollit.

En aquest recull en presentem tres de l'antigor i un de medieval: Antoni de Tebes (gràcies a sant Atanasi), Martí de Tours (per obra de Sulpici Sever), Benet (fomentat per Gregori el Gran) i Francesc (el carisma del qual les Fonts franciscanes han testimoniat). Potser han resultat mitificats i el poble fidel s'ha quedat encisat per alguna de les contalles que ha excel·lit enmig d'una vida que devia tenir la seva prosa quotidiana.

Per això el nostre esperit crític ha de sanejar-se abans d'apropar-se a algun d'aquests clàssics de l'hagiografia. Potser l'aspecte més important a tenir en compte, tractant-se de personatges que han adquirit popularitat, és el de la traça del biògraf. Saber distingir en cadascun d'ells la trama històrica de la pretensió de l'hagiògraf serà un bon exercici de discerniment espiritual. Aquest exercici segur que no defrauda.

Sant Atanasi d'Alexandria

Vida de sant Antoni

Atanasi d'Alexandria (v. 296-373) rebé la seva formació a la ciutat natal, i als vint-i-quatre anys fou ordenat diaca. Aquest càrrec li permeté acompanyar el seu bisbe Alexandre al concili de Nicea I (325). Tres anys més tard l'elegiren patriarca de la ciutat i es lliurà aferrissadament a la defensa de la fe de Nicea. Per aquesta raó, successius emperadors l'exiliaren a Trèveris, a Roma i al desert. Els seus mètodes per promoure la recta doctrina foren violents, però tingueren gran repercussió fins a obtenir que l'edicte de Tessalònica (380) fes del cristianisme nicè la religió oficial de l'Imperi.

Promogué l'evangelització del sud d'Egipte fins a Etiòpia. Els exilis li permeteren conèixer a fons el monaquisme i aprofitar monjos per al sacerdoci. Això el portà a escriure la Vida de sant Antoni, per bé que del sant asceta se'n conserven més directament apotegmes que ens els presenten com un home experimentat i ens aparten de la figura de personatge excepcional del qual el sant patriarca se serveix per propagar la doctrina contra l'arrianisme.

Després de descriure'ns la infantesa d'Antoni, la seva vocació i els inicis de vida ascètica (capítols 1-15), Atanasi introdueix un llarg discurs de l'ermità als seus deixebles ascetes (capítols 16-43).¹ A partir d'aquí l'obra ja es desplega en plena maduresa d'Antoni. S'hi subratlla la seva afabilitat, benevolència, humilitat. I també la seva activitat: les sortides del desert

1. A causa de la seva extensió i del caràcter reiteratiu, ometem els capítols 20-29.

per anar a defensar a ciutat l'antiarrianisme; les disputes amb filòsofs; les guaricions i visions profètiques; el seu desert interior. I, d'una manera repetitiva, la seva lluita amb els dimonis, les temptacions. Aquest darrer tret ha estat el que li ha donat popularitat tant en l'art com les narratives d'hagiografies posteriors. Però és que ja contemporàniament a Hispània i a la Gàl·lia, a Roma i a l'Àfrica la fama del sant era notòria.

Atanasi se'n fa ressò detalladament en el capítol 93. Però, en reciprocitat, podem afirmar que el patriarca amb el seu escrit —extens i a vegades feixuc— contribuï a aquesta popularitat. D'una manera particular és edificant com en parla sant Agustí en el seu procés de conversió: «Perquè havia sentit dir d'Antoni que, advertit per una lectura de l'Evangelí, a la qual havia arribat per casualitat, i prenent com referit a ell allò que s'hi llegia: "Ves, ven tot el que tens, dona-ho als pobres i tindràs un tresor al cel, i després vine i segueix-me." A l'instant s'havia convertit a tu amb aquest oracle.»

D'altra banda, l'impacte de la vida de sant Antoni arriba més enllà del que hom podria imaginar pels esments explícits. El combat contra el Maligne, descrit en termes a vegades matussers durant l'antiguitat cristiana, ha trobat altres formes d'expressió al llarg de tota l'espiritualitat cristiana. Només cal recordar més a prop nostre sants com Joan M. Vianney o Pius de Pietrelcina. Però és també el cas del clàssic Ignasi de Loyola quan tracta d'algunes regles dels Exercicis, especialment al començament de la segona setmana.

Tanmateix, totes aquestes lluites contra els dimonis, que ocupen gran part de l'obra, no arriben fins al capítol cinquè. Fins aleshores la biografia de l'asceta presenta uns trets de normalitat cristiana, d'un jove que estima i és estimat entre els seus. Per a Atanasi, però, són els fonaments de tota la vida ascètica que vindrà i, com els d'altres sants dels quals el biògraf teixeix les floretes que donaran fama al personatge, Antoni es forja a través d'un progrés continuat, una competició de superació de si mateix. Tot sota el signe del realisme en la renúncia evangèlica, en la qual es manté sempre. Fidelitat i autenticitat li van marcant el camí. Els contemporanis li

donaren el nom d'«amic de Déu», que trobem en personatges bíblics, i els mateixos pagans el tracten d'«home de Déu». I és que tenia un tarannà pacient i sabia traspuar una alegria interior que conservà fins a la mort. Entre els consells que dona, hi trobem el de «Respireu sempre el Crist i tingueu fe en ell» (capítol 91).

Els obstacles que Antoni trobava al llarg de la vida i que Atanasi atribueix als dimonis és un tema comú en l'hagiografia antiga. L'home modern intenta superar aquests dos extrems: capficar-se en allò que creu que ve del dimoni i acomplexar-se pels fons tèrbols del seu propi jo. Així li sembla que accepta la complicació de l'ànima humana, els seus malestars. La versió actual dels «dimonis» serien les coses que ens enfosqueixen els horitzons: la nostàlgia del que hem deixat, la por de les dificultats i dels sofriments que ens esperen, els reclams en el camp ample de l'afectivitat.

En tot cas, per damunt d'una credulitat en els dimonis que la literalitat de l'obra d'Atanasi ens ofereix, destaca la serenitat amb què Antoni respira. Antoni brilla més per la senzillesa que per l'heroïcitat: constància, pregària, dejunis severs, fe molt gran. I sempre amb l'Escriptura a punt per rebatre les insídies del temptador. D'aquesta manera supera la possible por i, sobretot, la fa perdre en els altres.

Aquesta naturalitat que, seguint el seu exemple, cal observar per tal de no deixar-nos ennuvolat per l'esment abundant dels dimonis, Antoni la mostra també amb les seves anades a Alexandria. És conscient que, si té el privilegi de viure en solitud amb Déu, té també el deure d'ajudar l'Església local. La fe que ell viu personalment ha de convèncer, per la via del testimoniatge, els altres. La seva presència puntual a la ciutat ja és per ella mateixa una predicació.

Una vida així, tan equilibrada entre l'ascesi personal i la caritat fraterna, prepara també una bona mort. Amb la mateixa simplicitat amb què viu, Antoni s'acomiada. Tant en això com en tot el currículum, ens agradaria saber què hi ha de propi d'Antoni i què hi ha de revestiment d'Atanasi. És indubtable que el sant bisbe no hauria dedicat tantes hores al seu heroi si

no volgués fer una obra més didàctica que biogràfica. Això ho trobarem en els altres tres sants carismàtics i exemplars.

D'altra banda, no essent Atanasi deixeble d'Antoni, cal cercar l'autèntic ermità en els esmentats apotegmes i en les cartes, que ens el presenten més a peu pla que no pas espontàniament ens suggeriria el llibre escrit pel patriarca. En aquest sentit, encara s'eixampla el gruix eclesial d'Antoni que, si en llegim només la biografia, el veiem absent de vida sacramental. Per això, alhora que valorem el gran servei que Atanasi feu a la cristiandat en donar-nos una de les obres més llegides en l'antigor, desitgem que el bon sentit cristià ens farà passar de la floreta a l'autèntica flor.²

2. Ens servim de la traducció de Daniel Codina i Miquel Estradé (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989).

Proemi. Atanasi saluda els monjos estrangers que li demanaren que els escrivís la vida d'Antoni

Una bona competició heu començat amb els monjos d'Egipte, en tractar d'igualar-los, i fins de superar-los, en l'exercici de la virtut. També entre vosaltres ja hi ha a la fi cel·les monàstiques, i s'hi ha fet comú el nom de monjo. Segur que molts us lloaran, i amb raó, per aquest vostre propòsit, i que Déu, per les vostres oracions, el durà a terme. Quan em vau demanar sobre els costums del benaurat Antoni, perquè volíeu saber com havia començat la vida ascètica, quina mena d'home era abans, com acabà la vida i si és veritat tot el que se'n diu, per poder-vos comportar vosaltres segons el seu zel, en vaig tenir una gran alegria. Em fa molt de bé, també a mi, el sol fet de recordar Antoni; i estic segur que vosaltres, quan n'escoltareu tot això, no sols admirareu l'home, sinó que voldreu imitar-ne el propòsit; perquè per als monjos la vida d'Antoni és un model acabat i suficient d'ascesi. No si-gueu incrèduls davant el que us n'hagin explicat, ans creieu que n'heu sentit encara poc, perquè és gairebé impossible de narrar tot el que hi ha. De fet, el que jo, pregat per vosaltres, us n'indicaré, no serà tampoc gaire. He escrit el que bona-ment he anat recordant. Vosaltres no deixeu de preguntar a tots els navegants que vinguin d'ací, perquè, si cada un diu el que sap, potser no costarà tant que la narració que hom en faci sigui prou digna. En rebre la vostra carta, vaig pensar a fer venir uns quants monjos, sobretot aquells qui solien trobar-se amb ell, que m'expliquessin més coses, i jo us po-dria escriure ara una narració més completa; l'època de na-vegació, però, ja s'acabava, i el carter frissava. Per això m'he afanyat a escriure a la vostra pietat tot allò que en conec, per haver-lo vist moltes vegades, i el que n'he pogut aprendre d'un que l'havia acompanyat molt de temps i li havia fet més d'un cop aiguamans. En tot he tingut compte de la veritat. Que ningú, doncs, no dubti; ni, perquè en senti massa coses, s'ho escolti incrèdul ni, perquè no en senti prou, el desdenyi.

1. Antoni, infant i adolescent

Antoni va néixer a l'Egipte de pares nobles i de bona posició. Essent, aquests, cristians, fou educat cristianament. Es va criar de petit amb els seus pares, i fora d'aquests i dels de casa seva no coneixia res més. Quan va anar creixent i es feu noi, es negà a estudiar, perquè volia estar al marge dels altres nois; tot el seu desig era, tal com està escrit de Jacob (cf. Gn 25,27), viure ben senzillament a casa seva. Per acompanyar els pares a l'església, ni d'infant es mostrava mandrós ni de jove ho desdenyava. Se subjectava als seus pares, prestava atenció a les lectures i en servava tot el profit. No s'aprofitava de la posició acomodada de casa seva per importunar els seus pares demanant-los menjars variats i costosos; no se'n delia, per aquesta mena de gustos. S'acontentava amb el que trobava i no cercava res més.

2. Morts els pares, ell es decideix per la vida ascètica

Morts els pares, es quedà sol amb una germana molt petita. Tenia cap a divuit o vint anys quan es va fer càrrec de la casa i de la germana. Passats sis mesos escassos de la mort dels pares, un dia, anant, com de costum, a l'església, amb la ment recollida, tot caminant pensava en els apòstols, que ho deixaren tot per seguir el Salvador, i en aquells dels Actes dels Apòstols, que venien les seves propietats i en posaven el producte als peus dels apòstols perquè ho repartissin entre els qui passaven necessitat, i en quina esperança tan gran no tenien posada en el cel. Amb aquests pensaments entrà a l'església, i en la proclamació de l'evangeli va sentir que el Senyor deia al ric: «Si vols ser perfecte, ves, ven el que tens, i dona-ho als pobres; després, vine, segueix-me, i tindràs un tresor al cel» (Mt 19,21). Antoni, tenint per inspiració divina el record que li havia vingut dels sants, i creient que allò havia estat llegit per a ell, sortí de seguida de l'església. De tot el que posseïa dels seus pares, unes vuitanta hectàrees de terra fèrtil i galanes de veure, en feu donació a la gent del poble, per evitar que li fossin un destorb o que ho fossin per a la seva germana; la resta, tots els béns mobles, ho va vendre, i

la quantitat no escassa que en tragué, la donà als pobres; se'n reservà, però, una petita part a causa de la seva germana.

3. Després de vendre-ho tot, es dona a l'ascesi prop de casa seva

Però, en entrar un altre dia a l'església i sentir a l'Evangelista que el Senyor deia: «No us preocupeu pel demà» (Mt 6,34), no pogué més: va sortir i fins això va repartir als pobres. Confià a unes verges prou conegudes i fidels la seva germana perquè l'eduquessin en la virginitat i ell es donà a l'ascesi prop de casa seva, molt atent a si mateix i vivint de manera esforçada. A Egipte no hi havia encara aleshores gaires cel·les monàstiques i cap monjo no coneixia en absolut el gran desert; aquells temps, qui volia viure atent a si mateix es donava tot sol a l'ascesi no gaire lluny de casa seva. Hi havia precisament al poble veí un ancià que de jove s'havia donat a la vida solitària. Quan Antoni el veié, s'enardí de bon zel i començà ell també a quedar-se en llocs propers al poble. Si allí sentia que algú es donava en algun lloc a la virtut, s'afanyava a cercar-lo, com una sàvia abella, i no tornava a casa sense haver-lo vist i sense haver-ne rebut provisions per al camí de la virtut. Allí, doncs, fou la seva iniciació, mentre sospesava la determinació que havia pres de no tornar a casa dels seus pares i d'oblidar-se dels parents. Tot el seu desig i tota la seva diligència eren posats a menar una vida ascètica amb nervi. Treballava amb les seves mans, perquè havia sentit: «el desvagat, que no mengi» (2Te 3,10); d'aquest treball, en destinava una part per al seu pa i una part als necessitats. Pregava contínuament, perquè havia après que calia pregar sense parlar en el seu interior. Prestava una tal atenció a la lectura, que res del que llegia no li queia en terra, sinó que ho retenia tot; talment que a l'últim, la memòria li feia de llibres.

4. Aprèn tot el que pot dels altres ascetes. Tothom se l'estima

Comportant-se Antoni d'aquesta manera, tothom se l'estimava, i ell se sotmetia sincerament als homes virtuosos que

Sulpici Sever

Vida de sant Martí

Sulpici Sever (v. 363 - v. 425) és un advocat i un refinat escriptor. No és una flor isolada que despunti en el context de l'època. Viu precisament en un moment estel·lar en la literatura cristiana llatina. Sulpici escriu mentre Agustí redacta les Confessions. Jeroni fa deu anys que està instal·lat a Betlem. Ambròs és contemporani de tots aquests. Sulpici cultiva correspondència amb Paulí de Nola i manté lligams amb notables ascetes d'Aquitània. Es formà a Bordeus, exercí probablement la carrera de forense i, morta l'esposa, de família aristocràtica, es va retirar de la vida pública. Va rebre el baptisme vers el 389. Gràcies al contacte amb Martí, l'imità agrupant entorn seu, en el lloc anomenat Primuliacum (en el camí de Tolosa a Narbona), amics amb els mateixos ideals espirituals, entre ells la seva sogra Bàssula. L'ambient era culte i no excessivament auster, però sí que coincidia amb el to ascètic rigorista que caracteritzà el contemporani priscil·lianisme.

La seva activitat literària es redueix als nou anys que van de 395 a 404, en què viatja a Tours més d'una vegada. Tota gira d'una manera o altra entorn de la figura de Martí. N'escriu la vida ja abans de la mort del sant, i després la completa amb tres cartes. L'estil és el típic d'escriptors cristians de tall clàssic com Salusti i Tàcit, amb barreja d'hagiografia i d'història. És un narrador brillant, que li agrada el detall, àdhuc l'humor, i que per això no li sap greu de sacrificar la sintaxi. A més, dues obres completen la producció de Sulpici: els Diàlegs, a l'estil de Ciceró, reflecteixen la conversa de dos dies amb Postumià, que acaba d'arribar d'Orient, i reflexionen sobre els paradigmes d'Orígenes i de Jeroni referents als pares del desert, per tal d'ata-

car l'actitud del clergat autoritari i antimonàstic amb què es va trobar Martí. Les Cròniques volen ser una història sagrada que va des de la creació del món fins a l'any 404.

En el seu escrit cabdal, hi destaca l'apologia del personatge fins a presentar-lo com a imitador dels grans sants i que àdhuc els supera. No és escrupolós en la cronologia ni la topografia. L'episodi de la partició del mantell militar en bé d'un pobre a Amiens obre la porta de l'exemplaritat que, amb més modèstia però amb el realisme de la quotidianitat, Martí viurà en les successives etapes un cop cristià, la fundació del monestir de Ligugé, als vint-i-sis anys d'episcopat a Tours.

L'estil de la biografia, plena d'elements miraculosos, ha posat en dubte la veracitat dels fets per part del crítics, fins a acusar Sulpici Sever de falsari i Martí de mediocre. Avui dia estem més acostumats a posar serenament al seu lloc els relats hagiogràfics, i més aviat a estudiar les situacions històriques que aquestes narracions deixen entreveure. I, sobretot, a no menysstenir els aspectes devocional i literari que han tingut sobre autors posteriors. La relativa brevetat de l'escrit fa ressaltar, encara més que altres sants populars, la continuïtat dels miracles i la lluita contra els dimonis. L'obra de Sulpici Sever tendeix a veure'ls una mica per tot arreu, encara que només sigui com a símbol de personatges rivals o de falsos germans. Diríem que, en la manera d'expressar-se del biògraf, sembla com si calgués enaltir l'heroï a base de construir-li enemics, i així poder fer-li anar escalant triomfs de virtut. També és comprensible que el lector consideri Martí un visionari, que es mou entre somnis i visions. No és un fenomen nou, perquè la consciència religiosa antiga, fos pagana, jueva o cristiana, atorgava un lloc remarcable a aquests fenòmens. Probablement el Martí real devia tocar més de peus a terra que el Martí que Sulpici ens presenta.

Rere els episodis contats, la nostra generació hi pot trobar —o ho hauria de fer possible— un testimoniatge doctrinal. Per posar un sol exemple, l'aparició de Jesucrist en somni després del gest de la capa té gruix de teofania, ja que dona estatut cristià d'autoritat al jove Martí, que esdevé apòstol. Corre cap al baptisme. L'atenció prestada al pobre esdevé una pregària que el trans-

forma en profunditat. Un gest de compassió obté una dimensió universal recuperable per tothom i arreu. D'aquesta manera, per la mediació dels sants, el missatge evangèlic esdevé permeable, perquè a causa de la imperfecció humana semblaria que és inabastable el seguiment de Crist. L'episodi de la partició de la capa esdevé, doncs, una escena teològica completa, a través de la fe del sant, l'esperança del pobre i la caritat del mantell compartit. Una caritat que és referència i acompliment evangèlic, promesa de gest de rang universal.

Tot això explica la popularitat de Martí de Tours. El segle XIX, amb tota la càrrega romàntica que difongué, va conèixer una notable renovació del culte al sant, demostrat per l'interès a restaurar i fomentar els llocs vinculats a la vida del sant bisbe. Com a patronatge personal, malgrat la ja llarga moda d'assignar als nounats noms exòtics, sovint fora del santoral, encara el 2020 a Catalunya trobem Martí en el lloc vintè (amb 348 assignacions) i Martina en el quart (amb 491 assignacions).

Enmig d'això, la Vida de sant Martí ofereix una concepció estètica de la vida humana, que està determinada per la naturalesa del peculiar caràcter del biografat, home constant i pacient. El biògraf ha sabut fer-ne un retrat a base de la delicadesa de descripcions com peces d'un mosaic més vast que permeten configurar tot un personatge.

I. Programa literari de l'obra

1. *Carta de dedicatòria de Sever al seu caríssim germà Desideri*

Germà de la meva ànima: Jo havia decidit decididament guardar-me els papers de l'opuscle que vaig escriure sobre la vida de sant Martí i no deixar-los sortir fora dels murs de casa meva. Per naturalesa soc molt tímid i volia evitar el judici de la gent perquè no em passés el que temo que succeirà: que el meu llenguatge inculte desagradi als lectors i em jutgin digne de reprensió per haver-me posat imprudentment a escriure sobre una matèria reservada a bon dret a escriptors de talent. Però no he pogut negar-me al que em demanaves insistentment. Què és el que no faria per amor teu, tot a costa de la meva modèstia? Per això et lliuro aquest treball confiant que seràs fidel a la teva promesa de no passar-lo a ningú. Encara que temo que tu n'esdevinguis la porta de sortida, i una vegada que surti ja no es pugui recuperar.

Si això arriba a succeir, i veus que altres el llegeixen, demana als lectors que siguin indulgents, que n'apreciïn més el contingut que l'expressió i, ja que el Regne de Déu no es fonamenta en l'eloqüència sinó en la fe (cf. 1Co 4,20), que suportin amb paciència un defectuós llenguatge que potser fereixi les orelles. Que recordin, també, que no van ser oradors els qui van predicar la salvació del món —cosa que Déu prou podia haver disposat—, sinó pescadors.

Quan em vaig posar a escriure, pensant que era un crim que no es coneguessin les virtuts d'un home tan gran, vaig decidir no avergonyir-me dels anacoluts, perquè mai no he arribat a posseir gran ciència literària. Si en altre temps encara vaig estudiar-ne una mica, ja ho he perdut tot per una prolongada falta de pràctica. Però per evitar aquesta penosa excusa, publica si et sembla aquesta obreta, sense posar el nom de l'autor. Per això esborra'n el títol de l'encapçalament i deixa la pàgina en blanc. N'hi ha prou que digui el tema de l'obra i no el nom de l'autor. Adeu, germà venerable en Crist, honor de tota la gent de bé i de tots els sants.

2. Prefaci

Molts mortals lliurats en va a l'estudi i a la glòria del món han tractat d'immortalitzar el seu propi nom, il·lustrant amb la seva ploma vides d'homes cèlebres.

Si això no els ha procurat, certament, un record imperible, almenys aconseguien una mica del que esperaven, perquè no sols han prolongat la seva memòria (encara que en va), sinó que també despertaven entre els lectors alguna emulació dels exemples de grans homes que proposaven. Tanmateix, la seva preocupació no tenia cap relació amb la vida eterna i benaurada.

En efecte, de què els ha servit la glòria que els procuraven els seus escrits, destinada a desaparèixer amb aquest món? O què hi ha guanyat la posteritat llegint els combats d'Hèctor, o la filosofia de Sòcrates, ja que imitar-los no solament és una ximpleria, sinó també una bogeria no combatre'ls enèrgicament? Aquests, que estimaven la vida humana només per les accions presents, han lliurat la seva esperança a les rondalles, i les seves ànimes als sepulcres.

Han confiat, en efecte, l'afany de perpetuar-les únicament en la memòria dels homes, però en realitat el deure de l'home consisteix més a aconseguir la vida perenne que no pas un record perenne, i això no escrivint, combatent o filosofant, sinó vivint piadosament, santament i religiosament.

Aquest error humà, transmès per la literatura, ha tingut tanta força que ha aconseguit fer molts èmuls d'aquesta vana filosofia o d'aquesta estúpida fortalesa.

Em sembla, doncs, que faré una obra útil si escric detalladament la vida d'un home santíssim, perquè això serveixi d'exemple als altres i mogui els lectors a la veritable saviesa, a la milícia celestial i a la virtut divina. El que ens importa no és un va record dels homes, sinó el premi etern de Déu. Per això, si de cas no vivim d'una manera que serveixi d'exemple als altres, almenys esmercem el nostre esforç perquè no quedem a l'ombra el qui hauria de ser imitat.

Vaig a començar, doncs, a escriure la vida de sant Martí, explicant el que va fer abans del seu episcopat i durant el seu

episcopat, encara que no pugui arribar a tot. Allò de què ell sol va ser testimoni no podrà mai ser conegut, perquè, com que no buscava la lloança dels homes, va ocultar tant com va poder totes les seves virtuts.

Ometem, també, molts fets que coneixem, ja que considerem que és suficient narrar només els més importants, per no cansar els lectors amb una acumulació excessiva.

Prego, per tant, als qui em van a llegir, que donin fe a les coses que narro i que creguin que només he escrit el que m'era ben conegut i provat, ja que altrament hauria preferit no escriure res abans d'afirmar una falsedat.

II. La milícia de Martí (De la infància a la conversió)

1. De petit a soldat de guàrdia

Martí va néixer a Sabaria, ciutat de Panònia, però va passar la seva infància a Itàlia, a Pavia. Els seus pares pertanyien a un rang social no gaire baix, segons el criteri del món, però eren pagans.

El seu pare va ser primerament soldat i després tribú militar, i ell va seguir també en la seva joventut la carrera militar. Va servir primer en la cavalleria de la guàrdia de l'emperador Constanci i, després, en la del Cèsar Julià. Això no ho va fer per propi gust, perquè, ja gairebé des dels primers anys, la santa infància d'aquest noble nen s'inclinava al servei diví.

Quan tenia deu anys, contra la voluntat dels seus pares, acudí a una església i va demanar esdevenir catecumen.

Aviat, i d'una manera extraordinària, es va lliurar totalment a l'obra de Déu. Als dotze anys ja volia viure al desert; i ho hagués fet si la seva poca edat no ho hagués impedit. El seu pensament, però, estava sempre girat vers els monestirs o vers l'església, i meditava, en aquesta edat encara tendra, el que després realitzaria devotament.

En aquell temps els prínceps havien donat un edicte en el qual s'ordenava que els fills dels soldats veterans fossin enrolats en la milícia. Llavors el seu pare, que no veia amb bons ulls la seva santa conducta, el va lliurar quan tenia quinze anys per ser reclòs, encadenat, lligat amb els juraments mili-

tars. Només tenia un servidor que l'acompanyava, al qual ell, tot i ser el seu senyor, invertia els papers i li prestava servei. Sovint li treia el calçat i el netejava, menjava amb ell i freqüentment el servia.

Durant els gairebé tres anys que va estar sota les armes abans del seu baptisme, no va caure en aquells vicis en els quals generalment cau aquesta classe de gent. Tenia una gran bondat amb els seus companys d'armes, juntament amb una admirable caritat i una paciència i una humilitat sobrehumanes. Quant a la seva frugalitat, no cal elogiar la seva sobrietat, perquè en aquest temps semblava més un monjo que un soldat. Això li va valer que els seus companys d'armes se sentissin molt units a ell i el veneressin amb gran afecte.

Fins i tot abans de ser regenerat en el Crist, ja empenia les bones obres de candidat al baptisme, és a dir: assistir els malalts, ajudar els desgraciats, alimentar els pobres i vestir els despullats. No guardava per a ell de la soldada sinó el necessari per a l'aliment diari. I, no fent el sord a l'Evangelí, no pensava en el dia de demà (cf. Mt 6,34).

2. La caritat de sant Martí

Un dia, no portava a sobre més que les seves armes i una senzilla capa militar. Era al bell mig de l'hivern. Un hivern més cru que de costum, fins al punt que molta gent sucumbia a causa de la violència de les gelades. Es va trobar a la porta de la ciutat d'Amiens amb un pobre nu. Només feia que suplicar els qui passaven que s'apiadessin d'ell, però tots se'n desentenien.

Ple de Déu, va comprendre que aquell pobre li era reservat, ja que els altres passaven de llarg sense mostrar-li cap mena de misericòrdia. Què podia fer? No tenia altra cosa llevat del mantell de soldat: ja havia emprat les altres coses que posseïa en obres per l'estil. Aleshores, empunyant l'arma que duïa a la cintura, partí la capa en dos trossos; en donà la meitat al pobre i es cobrí com va poder amb la resta. Mentrestant, alguns que ho presenciaren van començar de riure-se'n, perquè el trobaven ridícul amb aquell vestit esparracat. Però molts

Sant Gregori el Gran

Vida de sant Benet

Gregori el Gran (v. 540-604), romà de noble família, fou prefecte urbà i governador (v. 573). Es feu monjo (574) i transformà en monestir la seva casa del Monte Celio. Sis anys exercí d'apocrisiari papal a Constantinoble. I poc després del retorn a Roma fou elegit papa (590). Durant el seu pontificat envià monjos a evangelitzar Anglaterra.

De les seves obres, potser la més popular és la coneguda com els Diàlegs, titulada De vita et miraculis Patrum Italicorum et de aeternitate animarum, escrita durant els anys 593-594 a petició del diaca Pere i de la família pontificia, àvida de narracions meravelloses sobre sants italians. El lligam entre homilies i els Diàlegs és estret. Les primeres contenen també històries, i recíprocament els Diàlegs enclouen comentaris bíblics i morals; els ingredients són els mateixos, encara que en proporcions diverses. Ell mateix indica que, si els comentaris escripturístics ensenyen la virtut, les narracions de miracles mostren com es manifesten.

L'obra té una doble finalitat: l'apologètica de mostrar que Itàlia ha tingut i té els seus taumaturgs i la moral de confortar una societat humiliada i empobrida pels bàrbars arrians. Però també pretén, a partir del miracle, estimular la virtut i suscitar la joia i l'admiració davant les meravelles de Déu. Aquesta joia contemplativa es prolonga en reflexió teològica i doctrinal. Sovint això s'obté relacionant el miracle amb un prodigi anàleg de la Sagrada Escripura.

Els Diàlegs contenen quatre llibres. En els tres primers, l'element doctrinal està subordinat a la narració, però en el quart la situació és inversa i dona lloc a un tractat sobre la mort i

el més enllà. El primer i el tercer recullen notícies breus sobre personatges variats. El quart és consagrat a un sol tema, l'escatologia. El segon, a una sola persona, Benet.

La vida de Benet és guiada per dos principis majors, l'un cronològic, l'altre sistemàtic; i està dividida en dos períodes, el de Subiaco i el de Montecassino. Cadascun d'ells forma un tríptic en què el cos central narra prodigis intemporals, mentre que els dos laterals expliquen breus històries. Quasi totes les dissertacions d'aquest segon llibre estan dedicades als poders miraculosos del sant, «ple de l'esperit de tots els justos». El model cristològic de l'anorreament del Crist subratlla la relació del miracle amb la humilitat. Les citacions joàniques i paulines accentuen la sobirania de Déu que atorgà els carismes a sant Benet. Una idea que interessa Gregori i Pere és la limitació del do dels miracles i de l'esperit de profecia per tal de mantenir la humilitat, així com el valor de la pregària i de la caritat. D'aquesta manera Gregori es permet una abundància d'observacions sobre el tema del miracle en la Bíblia i, per la constatació dels prodigis del sant, estimula la crida a la santedat.

En comparació amb la tradició hagiogràfica anterior, el segon llibre dels Diàlegs ofereix una gran abundància de miracles i, en canvi, té poques referències als ensenyaments del sant i a la seva fisonomia moral, que l'autor satisfà simplement remeient a la Regla. Aquesta biografia que no és sinó un enfilall de miracles, que el papa fa per a edificar, és l'origen de la popularitat del sant. Molt apreciat Gregori a l'edat mitjana —pensem, encara que sigui només en les edicions i en la iconografia, que decora una infinitat de monestirs benedictins—, potser l'època contemporània ha vist en ell un teòleg poc original i el representant d'un catolicisme popular massa crèdul. Però, en realitat, com es demostra cada vegada més a fons, Gregori és un gran místic i un pastor agut. Els seus mèrits radiquen en el sentit pràctic i en el seu mestratge moral.

El llibre pretén fer veure el caràcter exemplar de la vida del pare dels monjos d'Occident a base de defugir el moralisme devocional, i així presentar-la com un moment teològic que garanteix el camí de la fe del creient. El plantejament esdevindrà,

segles més tard, completament diferent. Quan la vida cristiana serà vista primordialment com una «imitació de Crist», és normal que allò que destaca en el cristià que contempla els sants sigui el desig d'imitar-los. És així, per exemple, com el jove Ignasi amb desigs de superació es fa el raonament: «Sant Francesc va fer això, per què no ho puc fer jo? Sant Domènec va fer allò, per què no, jo també?» En canvi, en sant Gregori trobem el que en podríem dir «la modernitat premedieval», que curiosament resulta veïna de l'ensenyament del Vaticà II: el valor de l'Esriptura com a forjadora del cristià. De fet, junt amb el desplegament de l'exegesi contemporània de la Bíblia, cada vegada s'ha debatut més el lloc que ha de tenir la seva interpretació en l'Església.

El temps de Gregori era, com el nostre, un temps de canvi de civilització. Ell s'autodefinia com «un pobre home al capdavant», però escriví els Diàlegs «sense pensar-s'ho dues vegades». I fou una manera de demostrar, també, l'amor que sentia per la seva pàtria.

1. Hi hagué un home de vida venerable, beneït per la gràcia i Benet de nom. Des del temps de la infantesa tingué cor d'ancià. Avançant-se a l'edat, no lliurà res del seu ànim a cap plaer. Al contrari, quan encara estava en aquesta terra, que mentrestant hauria pogut usar lliurement, menyspreà el món com si fos pols, amb tota la seva florida.

Nascut de família benestant a la regió de Núrsia, fou enviat a Roma, a seguir estudis liberals de lletres. Però veié que molts hi anaven pels abismes dels vicis. Tot just posat el peu a l'entrada del món, l'en retirà, de por que, si mai n'arribava a saber alguna cosa, a la fi també aniria a raure tot ell al profund precipici. I així, menyspreant els estudis de les lletres, va deixar la casa del pare i l'heretatge. Desitjós de plaure únicament a Déu, buscà l'hàbit d'una vida santa. Va retirar-se, doncs, prudentment ignorant i sàviament indocte.

2. No conec totes les seves incidències, però les poques que en conto les he apreses per referències de quatre deixebles seus: Constantí, un home molt respectable, que va succeir-lo en la direcció del monestir; Valentinià, que durant molts anys estigué al davant del monestir del Laterà; Simplicí, el tercer que després d'ell va regir la seva comunitat, i Honorat, que encara avui governa el monestir on ell va viure a la primeria.

Capítol I. El sedàs trencat i arreglat

1. Havia, doncs, abandonat els estudis de les lletres i determinat d'anar-se'n a la soledat, seguit només de la dida, que l'estimava tendrament. Arribaren a un lloc anomenat Effide. Moltes persones benestants els hi retingueren caritativament i residiren a l'església de Sant Pere. La dida demanà a les veïnes que li prestessin un sedàs per triar el blat. El deixà amb descuit damunt la taula: s'esdevingué que va caure i es trencà, de manera que va quedar partit en dos trossos. Així que tornà, la dida arrencà a plorar amb gran sentiment, perquè veia trencat aquell sedàs prestat.

2. Llavors Benet, que era un jove bo i compassiu, en veure plorar la dida, compadit del seu dolor, s'emportà els dos

trossos del sedàs trencat i es posà a pregar amb llàgrimes. En aixecar-se de la pregària, veié vora seu sencer l'estri: no s'hi podia trobar cap senyal d'haver estat romput. Tot seguit, doncs, consolà afectuosament la dida i li va tornar sencer el sedàs que havia recollit trencat. Tothom en aquell indret se n'assabentà. En quedaren tan meravellats, que els habitants del lloc van penjar el sedàs a l'entrada de l'església. Així, tant els presents com els qui vindrien sabrien amb quina perfecció havia començat el jove Benet la gràcia de la nova vida. El sedàs estigué exposat als ulls de tothom durant molts anys, i fins a aquests temps dels llombards va estar penjat a la porta de l'església.

3. Però Benet s'estimava més sofrir els mals del món que rebre'n les lloances i passar treballs per Déu més que ser aflagat pels favors de la vida present. Abandonà secretament la seva dida i se n'anà al recer d'un lloc desert anomenat Subiaco, distant de la ciutat de Roma unes quaranta milles. D'allà ragen unes aigües fresques i transparents amb tanta abundància que es recullen primer en un gran llac i a la fi s'escolen en un rierol.

4. Mentre hi fugia, pel camí va trobar-lo un monjo anomenat Romà i li demanà on anava. Quan va saber la seva intenció, en guardà el secret i l'ajudà. Li donà l'hàbit de la vida santa i el serví en tot el que va poder. Arribat al lloc, l'home de Déu es posà dins una estretíssima cova. Hi romangué tres anys, ignorat dels homes, fora del monjo Romà.

5. Romà vivia no lluny d'allà, en un monestir sota la regla de l'abat Adeodat. Piadosament sostreia algunes estones a la mirada del seu abat i en dies convinguts portava a Benet el pa que podia retirar del que li tocava per menjar. Des del monestir de Romà no hi havia camí fins a la cova, perquè cimejava al capdamunt una roca molt alta; però Romà, de dalt estant de la roca, solia deixar caure el pa, lligat en una llarga corda amb un picarol, perquè, amb el seu dring, l'home de Déu conegués quan Romà li proporcionava el pa i sortís a prendre'l. Però el vell enemic, envejós de la caritat de l'un i de la refecció de l'altre, un dia, en veure baixar el pa, va llençar-hi una

pedra i trencà el picarol. De tota manera, Romà no deixà de servir-lo amb mitjans apropiats.

6. Déu omnipotent volgué fer reposar Romà del treball i mostrar la vida de Benet com un exemple als homes, per tal que, posada sobre el lampadari, la llàntia il·luminés tots els qui són a la casa (cf. Mt 5,15-16). El Senyor s'aparegué en una visió a un prevere que vivia molt lluny i acabava d'aparellar-se el seu àpat en la festa de Pasqua. Li digué:

—Tu et prepares coses delicioses i el meu servent, en aquell indret, pateix fam.

El sacerdot va alçar-se immediatament i, en la mateixa solemnitat pasqual, amb els aliments que s'havia preparat, se'n anà cap a aquell indret. Buscà l'home de Déu per les aspreses de les muntanyes, per les conques de les valls, pels congosts del terror, i el trobà amagat a la cova.

7. Pregaren, beneïren el Senyor omnipotent, s'assegueren i, després de dolços col·loquis sobre la vida, aquell prevere que havia vingut digué:

—Som-hi, mengem, que avui és Pasqua. —L'home de Déu li respongué:

—Sé que és Pasqua, perquè he merescut de veure't.

Lluny com estava dels homes, no sabia que aquell dia fos la solemnitat pasqual. El venerable prevere li reiterà:

—De debò, avui és la diada pasqual de la resurrecció del Senyor. No t'escau gens de dejunar, i jo precisament t'he estat enviat perquè junts prenguem els dons del Senyor omnipotent.

I així, beneïnt Déu, prengueren el menjar. Acabat l'àpat i la conversa, el prevere retornà a la seva església.

8. També per aquell temps el van trobar uns pastors amagat a la cova. Quan el descobriren entremig de les mates vestit amb pells, el prengueren per una bèstia. Però en conèixer el servent de Déu, molts d'ells van canviar el tarannà bestial per la gràcia de la pietat. Així, el seu nom s'escampà arreu dels encontorns. I s'esdevingué que, ja des d'aleshores, molts començaren a freqüentar-lo. Mentre ells li portaven menjars per al cos, reportaven de llavis d'ell, en llurs cors, nodriments de vida.